GJAH220385532019

કેસ આવ્યા તારીખ	૧૮	૦૪	૨૦૧૯
કેસ દાખલ તારીખ	૧૮	૦૪	૨૦૧૯
કેસ ફેસલ તારીખ	૦૪	૦૪	૨૦૨૫
સમયગાળો	વર્ષ	માસ	દિવસ
	૦૫	૧૧	૦૬

અમદાવાદ, શહેરના મહે.૧૪ માં એડી.ચીફ જ્યુડીશીયલ મેજીસ્ટ્રેટની કોર્ટ,

મુ.અમદાવાદ

ક્રિમીનલ કેસ નં : ૩૫૫૪૪/૨૦૧૯

આંક : ૧૭

ફરિયાદી :– **મહેશકુમાર રામશરનભાઈ મૌર્ય,**
તે આઈ.કે.એફ. ફાયનાન્સ લિ. ના ઓથોરાઈઝડ વ્યકિત,
ઠે.૪૧૪, ચોથો માળ, સાકાર–૨, એલીસબ્રીજ, અમદાવાદ

ફરિયાદપક્ષ તરફે :– વિ.વ.શ્રી. આઈ.જી.ઝાલા

વિરૂઘ્ધ

આરોપી :– **જયશ્રીબેન રામસીંગ ચૌહાણ**
તે શ્રી મહાકાલી કૃપાના માલિક,
રહે.૧–૧૬૯–૧૭૨, નવજીવન રો–હાઉસ,
પોસ્ટ ઓફિસ સામે, વિઠ્ઠલનગર ટેકરો,
જશોદાનગર, અમદાવાદ–૩૮૦૦૫૦

આરોપીપક્ષ તરફે **:–** વિ.વ.શ્રી. આર.જે.પટેલ

ગુનો **:–** **નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબ**

ફરિયાદ તારીખ	:–	૧૮/૦૪/૨૦૧૯
પ્લી નોંધ્યાની તારીખ	:–	૨૭/૦૨/૨૦૨૩
પુરાવા શરૂ કર્યા તારીખ	:–	૦૩/૦૫/૨૦૨૩
ચુકાદા પર લેવા તારીખ	:–	૨૭/૦૩/૨૦૨૫
ચુકાદાની તારીખ	:–	૦૪/૦૪/૨૦૨૫
સજાના હુકમની તારીખ	:–	૦૪/૦૪/૨૦૨૫

:: આરોપીની વિગતો ::

આરોપી નં.	આરોપીના નામ	અટક તારીખ	જામીન મુકત કર્યાની તારીખ	આક્ષેપાયેલ ગુનાની વિગત	નિર્દોષ / દોષિત	આપવામાં આવેલ સજા	ફો.કા.સં. કલમ–૪૨૮ અન્વયે ઈ.કા. ના સમયગાળા દરમ્યાન કરેલ અટકાયતનો સમયગાળો
૧	જયશ્રીબેન રામસીંગ ચૌહાણ તે શ્રી મહાકાલી કૃપાના માલિક	–	–	નેગોશીએબલ ઈન્સટુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબ	દોષિત	આખરી હુકમ મુજબ	રેકર્ડ મુજબ

મૌખિક પુરાવા :–

(એ) ફરિયાદપક્ષ તરફે મૌખિક પુરાવો:–

ક્રમ	નામ	પુરાવાનો પ્રકાર	આંક
ફ.સા.૧	મહેશકુમાર રામશરનભાઈ મૌર્ય તે આઈ.કે.એફ. ફાયનાન્સ લિ. ના ઓથોરાઈઝડ વ્યકિતની સરતપાસની એફીડેવીટ	ફરિયાદી	૦૩

(બી) **આરોપીપક્ષ તરફે મૌખિક પુરાવો:-**

ક્રમ	નામ	પુરાવાનો પ્રકાર	આંક
-	-	-	-

(સી) **કોર્ટના સાક્ષીઓ, જો હોય તો:-**

ક્રમ	નામ	પુરાવાનો પ્રકાર	આંક
-	-	-	-

દસ્તાવેજી પુરાવા :-

(એ) **ફરિયાદપક્ષ તરફે દસ્તાવેજી પુરાવો:-**

ક્રમ	આંક	પુરાવાનું વર્ણન
૧	૦૬	ઓથોરીટી લેટરની નકલ
૨	૦૭	લોન એગ્રીમેન્ટની નકલ
૩	૦૮	તહોમતદારે ફરિયાદીને આપેલ અસલ ચેક નં.૨૯૬૬૪૩
૪	૦૯	ચેક નં.૨૯૬૬૪૩ નો ચેક રીટર્ન મેમો
૫	૧૦	નોટીસની ઓફિસ કોપી
૬	૧૧	તહોમતદારને નોટીસ રજી.એડી.કર્યા અંગેની પાવતી
૭	૧૨	તહોમતદારને નોટીસ બજી ગયાનો ઓનલાઈન ટ્રેકીંગ રીપોર્ટ

૮	૧૩	ખાતાનો કોમ્પ્યુટરાઈઝડ ઉતારો

(બી) **<u>આરોપીપક્ષ તરફે દસ્તાવેજી પુરાવો:–</u>**

ક્રમ	આંક	પુરાવાનું વર્ણન
–	–	–

(સી) **<u>કોર્ટ તરફે આંક આપેલ દસ્તાવેજી પુરાવો:–</u>**

ક્રમ	આંક	પુરાવાનું વર્ણન
–	–	–

(ડી) **<u>સામગ્રીની વસ્તુઓ:–</u>**

ક્રમ	આંક	પુરાવાનું વર્ણન
–	–	–

–: ચુકાદો :–

---

(૧) આ કામના આરોપી સામે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સટ્રુમેન્ટ એકટ–૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ હેઠળના શિક્ષાપાત્ર ગુનાનું સંજ્ઞાન લેવામાં આવેલ છે.

(૧.૧) ફરિયાદપક્ષના કેસની ટુંકમાં હકીકત એવી છે કે, ફરિયાદી કંપની આઈ.કે.એફ. ફાયનાન્સ લિ., જેની રજીસ્ટર્ડ ઓફિસ તથા રીજીયોનલ ઓફિસ : ૪૦–૧–૧૪૪, કોર્પોરેટ સેન્ટર, એમ.જી.રોડ, વિજયવાડા ખાતે આવેલ છે તેમજ તેની શાખા : ૪૧૪, ચોથો માળ, સાકાર–૨, એલીસબ્રીજ, અમદાવાદ ખાતે આવેલ છે, જે ૧૯૫૬ ના કંપની ધારા હેઠળ રજીસ્ટર્ડ થયેલ છે અને રીઝર્વ બેંકના નિતી નિયમો મુજબ કામકાજ કરે છે. અને તેમાં

ફરિયાદી કંપની વતી ફરિયાદ દાખલ કરનાર ઓથોરાઈઝડ વ્યકિત મહેશકુમાર રામશરનભાઈ મૌર્ય નોકરી કરે છે અને તેઓને કંપની તરફથી આપવામાં આવેલ સત્તા અને અધિકારની રૂઈએ હાલની ફરિયાદ દાખલ કરેલ છે. વધુમાં ફરિયાદીએ જણાવેલ છે કે, આરોપીએ ફરિયાદી આઈ.કે.એફ. ફાયનાન્સ લિ. ના વાહન લોન / મશીનરી ડિપાર્ટમેન્ટમાંથી લોન મેળવવા અરજી કરેલ અને તે પ્રમાણે ફરિયાદીના કંપની તથા તહોમતદાર વચ્ચે લેખિતમાં એલ.પી.કે.૨૫૧૮ રજી.નં.જી.જે.–૦૧–ડી.ઝેડ–૩૨૮૩ અંગે લોન એગ્રીમેન્ટ નં.એલવીએએચડી નં.૦૦૨૧૮–૧૯૦૧૩૬૬૦૮ થી તા.૦૫/૦૪/૨૦૧૮ ના રોજ લોનની રકમ રૂા.૭,૦૫,૦૦૦/– અંગેનું કરવામાં આવેલ તથા લોનનો નિયમિત માસિક હપ્તો ચુકવવાનું નકકી કરેલ અને તે પ્રમાણે ઉપરોકત લોનની ચુકવણી માટે તહોમતદાર તથા ફરિયાદી કંપની વચ્ચે માસિક હપ્તો ઉપરોકત લોન એગ્રીમેન્ટ માટે નકકી કરવામાં આવેલ.

(૧.૨) ફરિયાદીએ ફરિયાદમાં વધુમાં જણાવેલ છે કે, આ કામના તહોમતદારે ફરિયાદી કંપની પાસેથી લોન લીધા બાદ ઉપરોકત લીધેલ લોન એગ્રીમેન્ટ મુજબની રકમ નિયમિત હપ્તામાં ચુકવણી કરતા ન હતા અને અનિયમિત થવા લાગેલ, જેથી ફરિયાદીએ તા.૨૦/૦૨/૨૦૧૯ ના રોજ તહોમતદારને ડીમાન્ડ નોટીસ આપેલ, જેથી તે ફરિયાદીની કંપનીના બાકી લેણાંની ચુકવણી પેટે જવાબદારી સ્વીકારી તહોમતદારે ફરિયાદી કંપનીને ધી કાલુપુર કોમર્શીયલ કો.ઓ.બેંક લિ., વટવા શાખા, અમદાવાદનો તા.૨૦/૨૦/૨૦૧૯ ના રોજનો ચેક નં.૨૯૬૬૪૩, રૂા.૭,૯૯,૯૪૧/– અંકે રૂપિયા સાત લાખ નવ્વાણું હજાર નવસો એકતાલીસ પુરાનો આપેલ તથા બેંકમાં ભરતાં ચોકકસ સ્વીકારાઈ જશે તેવી ખાતરી આપેલ.

(૧.૩) ફરિયાદીએ ફરિયાદમાં વધુમાં જણાવેલ છે કે, સદર ચેક નં.૨૯૬૬૪૩ નો આરોપીની સૂચના મુજબ આ કામના ફરિયાદીએ પોતાનું ખાતું ધરાવતી સેન્ટ્રલ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયા, મીઠાખળી શાખા, અમદાવાદ ખાતે કલીયરીંગ માટે તા.૧૮/૦૩/૨૦૧૯ ના રોજ

જમા કરાવતાં મજકુર ચેક, તા.૧૯/૦૩/૨૦૧૯ ના રોજ ''ફંડસ ઈનસફીસીયન્ટ'' ના શેરાથી સ્વીકાર્યા વગર પરત થયેલ, જેની જાણ ફરિયાદીએ તહોમતદારને કરતાં તહોમતદારે ફરિયાદીને સંતોષકારક જવાબ આપેલ નહીં કે ચેકની રકમ ચુકવી આપેલ નહીં, જેથી ફરિયાદીએ પોતાના વિ.વકીલશ્રી મારફતે તા.૨૬/૦૩/૨૦૧૯ ના રોજ કાયદાનુસારની ચેક રીટર્ન થયાની જાણ કરતી નોટીસ આપેલ, જે નોટીસ તા.૨૭/૦૩/૨૦૧૯ ના રોજ બજી ગયેલ હોવા છતાં આરોપીએ ફરિયાદીની કાયદેસરની લેણી રકમ ચુકવી આપેલ નહીં. જેથી, ફરિયાદીએ નેગોશીએબલ ઈન્સટુમેન્ટ એકટ–૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ અન્વયે હાલની ફરિયાદ દાખલ કરેલ છે.

<u>કેસની ઈન્સાફી કાર્યવાહી</u> :–

(૨) સદર કામે મારા પુરોગામી વિદ્વાન એડી.ચીફ.મેટ્રોપોલિટન મેજીસ્ટ્રેટ સાહેબશ્રીનાઓએ આરોપી વિરૂધ્ધ ગુનાનું સંજ્ઞાન લીધા બાદ સદર કેસના કામે સમન્સ ઈસ્યુ કરવામાં આવેલ અને આરોપીને સમન્સની બજવણી થતાં, સદર અદાલત સમક્ષ હાજર થતાં, આરોપીને ફરિયાદના કાગળોની નકલ વિના મુલ્યે આપવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ–૨૫૧ મુજબ તા.૨૭/૦૨/૨૦૨૩ ના રોજ આરોપીની પ્લી નોંધવામાં આવતાં, સબબ આરોપીએ આક્ષેપયુકત ગુનાનો ઈનકાર કરતાં, આરોપી વિરૂધ્ધ સદર કેસની ઈન્સાફી કાર્યવાહી આગળ ચલાવવામાં આવેલ છે.

(૩) મારા પુગોગામી ન્યાયાધીશ સાહેબશ્રી ધ્વારા સમન્સ ટ્રાયેબલ કેસ અનુસાર આરોપીની પ્લી નોંધેલ છે. રજુ થયેલ મૌખિક પુરાવા સંપૂર્ણપણે સમન્સ ટ્રાયેબલ કેસ અનુસાર નોંધવામાં આવેલ છે. નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટ ધ્વારા મહેસાણા નાગરીક સહકારી બેંક લી. વિરુધ્ધ શ્રીજી કેબ કો. અને અધર્સ કેસમાં આપેલ ચુકાદો કે જે 2013 (0) AIJEL SC 54770 ઉપર પ્રસિધ્ધ થયેલ છે તે કેસના ચુકાદામાં પ્રસ્થાપિત થયેલ સિધ્ધાંત અનુસાર ટ્રાયલમાં પુરાવો સમન્સ ટ્રાયેબલ મુજબ સંપૂર્ણ નોંધવામાં આવેલ હોય તો ટ્રાયલ જે સ્ટેજથી પેન્ડીંગ હોય તે સ્ટેજથી ટ્રાયલ આગળ ચલાવી શકાય છે. આમ, સદર ફરિયાદનું

કામ ફોજદારી કાર્યવાહી ધારામાં સમન્સ ટ્રાયેબલ કેસ અંગે જે પ્રબંધો કરવામાં આવેલ છે તે મુજબ કેસની ઈન્સાફી કાર્યવાહી ચલાવવામાં આવેલ છે.

(૪) ફરિયાદપક્ષ તરફે તા.૦૫/૧૦/૨૦૨૪ ના રોજ આંક–૧૪ થી રેકર્ડ ઉપર પુરાવા બંધની પુરસીસ રજુ કરતાં ફરિયાદપક્ષનો પુરાવો પુર્ણ થયેલ છે. ત્યારબાદ આંક–૧૫ થી ફરિયાદપક્ષે રજુ થયેલ અરજી લગત, અત્રેની અદાલત ધ્વારા તા.૨૧/૧૨/૨૦૨૪ ના રોજ કરવામાં આવેલ હુકમ અનુસાર આરોપીનું વિશેષ નિવેદન નોંધવાનો હકક બંધ કરવામાં આવેલ છે.

(૫) ફરિયાદપક્ષના વિ.વ.શ્રીએ મૌખિક દલીલો કરેલ છે, જે ધ્યાને લેવામાં આવેલ છે તથા પુનરાવર્તન ટાળવાના શુભ હેતુથી સદર લેખિત દલીલના તમામ કથનો પૂર્ણત: ફરી લખવામાં આવેલ નથી. આ ચુકાદામાં હવે પછી સુસંગત પ્રસંગે સદર દલીલોના મુદ્દાઓની ચર્ચા કરવામાં આવેલ છે.

(૬) ફરિયાદપક્ષે તા.૦૫/૦૨/૨૦૨૫ ના રોજ આંક–૧૬ થી આરોપીનો દલીલનો હકક બંધ કરવાની અરજી રજુ થતાં, તે અરજી સાંભળવા માટે મુલતવી રાખવામાં આવેલ અને ત્યારબાદ તા.૨૭/૦૩/૨૦૨૫ ના રોજ અત્રેની અદાલત ધ્વારા ઉપરોકત અરજી લગત વિગતવાર હુકમ કરી, આરોપીપક્ષનો દલીલો રજુ કરવાનો હકક બંધ કરવામાં આવેલ છે.

(૭) ફરિયાદીની ફરિયાદ તથા રેકર્ડ ઉપર આવેલ પુરાવાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં સદર કેસનો ન્યાયીક અંત આણવા મારી સમક્ષ નીચે મુજબના મુદ્દા ઉપસ્થિત થાય છે.

–: : મુદ્દાઓ ::–

(૧) શું ફરીયાદી પક્ષ નિ:શંકપણે પુરવાર કરે છે કે, આ કામના આરોપીએ સમગ્રરીતે અથવા અંશત: કોઈપણ કાયદેસર દેવું કે અન્ય જવાબદારી અદા કરવા માટે આરોપી પોતે નિભાવતા હોય તે બેંક ખાતાનો તકરારી ચેક ફરીયાદીને આપેલ જે ચેક ફરીયાદીએ તેમના ખાતામાં જમા કરાવતા

સદર ચેક 'ફંડસ ઈનસફીસીયન્ટ' ના શેરા સાથે પરત થયેલ છે ?

(૨) શું ફરીયાદી પક્ષ નિ:શંકપણે પુરવાર કરે છે કે, ચેક પરત થતાં ફરીયાદીએ આરોપીને નેગોશીયેબલ એકટની જોગવાઈઓ મુજબ માંગણાની નોટીસ આપેલ જે નોટીસ બજી જવા છતા આરોપીએ તકરારી ચેક અન્વયેની રકમ ફરીયાદીને ચુકવી નહીં આપીને નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબનો ગુનો આચરેલ છે ?

(૩) શું હુકમ?

(૭.૧) ઉપરોકત મુદ્દા અંગેના મારા નિર્ણયો નીચે મુજબ છે.

મુદ્દા નં.૧ :– હકારમાં.

મુદ્દા નં.૨ :– હકારમાં.

મુદ્દા નં.૩ :– આખરી હુકમ મુજબ.

<u>// નિર્ણય માટેના કારણો //</u>

<u>મુદ્દા નં.૧, ૨, ૩ ની સંયુકત ચર્ચા:–</u>

(૮) આ કામના આરોપી વિરૂધ્ધ **ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ, ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ ના** ગુનાનો આરોપ મુકવામાં આવેલ હોય સદર કાનુની જોગવાઈ ધ્યાને લેવી જરૂરી બને છે

૧. કોઈ કાયદેસરના દેવા કે અન્ય જવાબદારી અદા કરવા માટે ચેક આપવામાં આવેલો હોવો જોઈએ.

૨. ચેક લખનાર વ્યકિતના ખાતામાં અપુરતા નાણાં ભંડોળના અભાવે ચેકનો અનાદર થયેલ હોવો જોઈએ.

૩. ચેક લખ્યા તારીખથી ત્રણ માસની સમય મર્યાદામાં કલીયર થવા માટે બેંકમાં રજુ થયેલ હોવો જોઈએ.

૪. ચેકનો અનાદર થયા બાદ બેંક તરફથી માહીતી મળ્યાના ૩૦ દિવસની અંદર ચેક લખનારને લેખિત ડીમાન્ડ નોટીસ આપીને ચેકમાંની રકમની માંગણી કરેલી હોવી જોઈએ.

૫. નોટીસ મળ્યાના ૧૫ દિવસમાં આરોપી ચેકની રકમ ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ હોવો જોઈએ.

૬. દેવું કે જવાબદારી કાયદેસર રીતે અમલ કરાવી શકાય તેવી હોવી જોઈએ.

ઉપરોકત તમામ તત્વો સાબીત કરવામાં ફરીયાદપક્ષ સફળ થાય તો જ ઘી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ, ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ અન્વયે આરોપીને દોષિત ઠરાવી શકાય.

(૮.૧) *ઘી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ, ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૧૮ ના પ્રબંધો ધ્યાને લેવામાં આવે તો,:–*

''વટાઉખત વિશે માની લેવાની બાબત છે એટલે કે જો વિરૂઘ્ધનું સાબીત ન થાય ત્યાં સુધી દરેક વટાઉખત અવેજ માટે કરી આપ્યું હતું અથવા લખી આપ્યું હુતં કે સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું તથા તેના ઉપર તારીખ હોય તેવા દરેક વટાઉખત તે તારીખે કરી આપ્યું અથવા લખી આપ્યું હતું તે અંગે કોર્ટ અનુમાન કરી શકશે તથા સ્વીકારાયેલું વટાઉખતની દરેક તબદીલી તે ખત પાકવાની તારીખ પહેલા થઈ હતી.

(૮.૨) *ઘી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ, ૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૯ ના પ્રબંધો ધ્યાને લઈએ તો,*

'' વિરૂઘ્ધની હકીકત સાબીત ન થાય ત્યાં સુધી એવું માનવામાં આવશે કે તે ચેક ધારણ કરનારે તે ચેક કલમ–૧૩૮ ના દર્શાવ્યા મુજબ કોઈ દેવાના અથવા અન્ય જવાબદારીના પુરેપુરા અથવા તેના કોઈ ભાગમાંથી બોજ મુકત થવાના બદલામાં તે ચેક મેળવ્યો હશે.''

(૯) આ તબકકે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો ધ્યાને લેવો જરૂરી બને છે. નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટ ધ્વારા Rajesh Jain Versus Ajay Singhના કેસમાં આપવામાં આપેલ ચુકાદો કે જે 2023 (0) AIJEL-SC 72588 ઉપર પ્રસિધ્ધ થયેલ છે તે કેસના ચુકાદામાં ઠરાવેલ છે કે,

35. Section 139 of the NI Act, which takes the form of a shall presume clause is illustrative of a presumption of law. Because Section 139 requires that the Court shall presume the fact stated therein, it is obligatory on the Court to raise this presumption in every case where the factual basis for the raising of the presumption had been established.

But this does not preclude the person against whom the presumption is drawn from rebutting it and proving the contrary as is clear from the use of the phrase unless the contrary is proved.

36. The Court will necessarily presume that the cheque had been issued towards discharge of a legally enforceable debt/liability in two circumstances. Firstly, when the drawer of the cheque admits issuance/execution of the cheque and secondly, in the event where the complainant proves that cheque was issued/executed in his favour by the drawer. The circumstances set out above form the fact(s) which bring about the activation of the presumptive clause. [Bharat Barrel Vs. Amin Chand] [(1999) 3 SCC 35]

37. Recently, this Court has gone to the extent of holding that presumption takes effect even in a situation where the accused contends that 'a blank cheque leaf was voluntarily signed and handed over by him to the complainant. [Bir Singh v. Mukesh Kumar, (2019) 4 SCC 197]. Therefore, mere admission of the drawer's signature, without admitting the execution of the entire contents in the cheque, is now sufficient to trigger the presumption.

38. As soon as the complainant discharges the burden to prove that the instrument, say a cheque, was issued by the accused for discharge of debt, the presumptive device under Section 139 of the Act helps shifting the burden on the accused. The effect of the presumption, in that sense, is

to transfer the evidential burden on the accused of proving that the cheque was not received by the Bank towards the discharge of any liability. Until this evidential burden is discharged by the accused, the presumed fact will have to be taken to be true, without expecting the complainant to do anything further.

39. John Henry Wigmore [7] on Evidence states as follows:

"The peculiar effect of the presumption of law is merely to invoke a rule of law compelling the Jury to reach the conclusion in the absence of evidence to the contrary from the opponent but if the opponent does offer evidence to the contrary (sufficient to satisfy the Judge's requirement of some evidence), the presumption 'disappears as a rule of law and the case is in the Jury's hands free from any rule."

[7] Rules of Evidence- The Hidden Origin of Modern Law

40. The standard of proof to discharge this evidential burden is not as heavy as that usually seen in situations where the prosecution is required to prove the guilt of an accused. The accused is not expected to prove the non-existence of the presumed fact beyond reasonable doubt. The accused must meet the standard of preponderance of probabilities, similar to a defendant in a civil proceeding. [Rangappa vs. Mohan (AIR 2010 SC 1898]

41. In order to rebut the presumption and prove to the contrary, it is open to the accused to raise a probable defence wherein the existence of a legally enforceable debt or liability can be contested. The words until the contrary is proved occurring in Section 139 do not mean that accused must necessarily prove the negative that the instrument is not issued in discharge of any debt/liability but the accused has the option to ask the Court to consider the non-existence of debt/liability so probable that a prudent man ought, under the circumstances of the case, to act upon the supposition that debt/liability did not exist. [Basalingappa Vs. Mudibasappa (AIR 2019 SC 1983 See also Kumar Exports Vs. Sharma Carpets (2009) 2 SCC 513]

42. In other words, the accused is left with two options. The first option-of

proving that the debt/liability does not exist-is to lead defence evidence and conclusively establish with certainty that the cheque was not issued in discharge of a debt/liability. The second option is to prove the non-existence of debt/liability by a preponderance of probabilities by referring to the particular circumstances of the case. The preponderance of probability in favour of the accused's case may be even fifty one to forty nine and arising out of the entire circumstances of the case, which includes: the complainant's version in the original complaint, the case in the legal/demand notice, complainant's case at the trial, as also the plea of the accused in the reply notice, his 313 statement or at the trial as to the circumstances under which the promissory note/cheque was executed. All of them can raise a preponderance of probabilities justifying a finding that there was no debt/liability. [Kumar Exports and Sharma Carpets, (2009) 2 SCC 513]

43. The nature of evidence required to shift the evidential burden need not necessarily be direct evidence i.e., oral or documentary evidence or admissions made by the opposite party; it may comprise circumstantial evidence or presumption of law or fact.

44. The accused may adduce direct evidence to prove that the instrument was not issued in discharge of a debt/liability and, if he adduces acceptable evidence, the burden again shifts to the complainant. At the same time, the accused may also rely upon circumstantial evidence and, if the circumstances so relied upon are compelling the burden may likewise shift to the complainant. It is open for him to also rely upon presumptions of fact, for instance those mentioned in Section 114 and other sections of the Evidence Act. The burden of proof may shift by presumptions of law or fact. In Kundanlal's case- (supra) when the creditor had failed to produce his account books, this Court raised a presumption of fact under Section 114, that the evidence, if produced would have shown the non-existence of consideration. Though, in that case, this Court was dealing with the presumptive clause in Section 118 NI Act, since the nature of the presumptive clauses in Section 118 and 139 is the same, the analogy can

be extended and applied in the context of Section 139 as well.

45. Therefore, in fine, it can be said that once the accused adduces evidence to the satisfaction of the Court that on a preponderance of probabilities there exists no debt/liability in the manner pleaded in the complaint or the demand notice or the affidavit-evidence, the burden shifts to the complainant and the presumption 'disappears' and does not haunt the accused any longer. The onus having now shifted to the complainant, he will be obliged to prove the existence of a debt/liability as a matter of fact and his failure to prove would result in dismissal of his complaint case. Thereafter, the presumption under Section 139 does not again come to the complainant's rescue. Once both parties have adduced evidence, the Court has to consider the same and the burden of proof loses all its importance. [Basalingappa vs. Mudibasappa, AIR 2019 SC 1983 ; See also, Rangappa vs. Sri Mohan (2010) 11 SCC 441]

(૯.૧) હવે, નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતનો ઉપરોકત ચુકાદો ધ્યાને લેવામાં આવે તો, એ હકીકત સ્પષ્ટ છે કે જો ફરિયાદી વાદગ્રસ્ત ચેકનું એકઝીકયુશન પુરવાર કરે અથવા તો આરોપી તેનો સ્વીકાર કરે તો, ફરિયાદીની તરફેણમાં અધિનિયમની કલમો–૧૧૮ અને ૧૩૯ ના અનુમાનો ઉપસ્થિત થશે અને સદર અનુમાનોનું ખંડન કરવાની જવાબદારી આરોપીના શિરે જશે. આ કામે રજુ થયેલ ઉપરોકત ચુકાદો અને કાયદામાં લાગુ પડતી પુરાવા અધિનિયમની જોગવાઈઓ ધ્યાને લેતાં, અનુમાનોનું ખંડન કરી શકે તે મુજબનો પ્રોબેબલ બચાવ કે જે બચાવ આધારે અનુમાનોનું ખંડન થાય છે તેવું માનવા સામાન્ય બુધ્ધિશાળી માણસ પ્રેરાય તેવો પુરાવો આરોપીપક્ષે રજુ કરવામાં આવેલ છે કે કેમ? અથવા તેવો બચાવ આરોપીપક્ષ રેકર્ડ ઉપર લાવી શકેલ છે કે કેમ ? તે ધ્યાને લેવું પડે. જોકે આ અનુમાનો નિર્ણાયક પુરાવો નથી પરંતુ તેવા અનુમાનો યોગ્ય અને વ્યાજબી પુરાવા તથા ખુલાસાથી ખંડન કરી શકાય. વધુમાં સદર કાયદાકીય અનુમાનોનું ખંડન કરવા આરોપીએ સોગંદ ઉપર જુબાની આપવી જ જોઈએ એવો કાયદાનો કોઈ નિયમ નથી, પરંતુ સંભવિતતા પ્રાબલ્ય (પ્રિપોન્ડરન્સ ઓફ પ્રોબેબિલીટી) થકી તેમજ ફરિયાદીનાં ઉલટતપાસ તેમજ રેકર્ડ

ઉપરના પુરાવા ઉપરથી અનુમાનોનું ખંડન કરી શકે છે. નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટ ધ્વારા બીરસિંહ વિ. મુકેશકુમાર (૨૦૧૯) ૪ એસ.સી.સી. ૧૯૭ ના ચુકાદામાં અવલોકન કરેલ છે કે, ફરિયાદવાળા ચેકમાં બોડી રાઈટીંગ કર્યાના ઈન્કાર સાથે ફરિયાદવાળા ચેકમાં સહીનો સ્વીકાર કરવામાં આવે તો પણ સદર કાયદાની અધિનિયમની કલમ-૧૩૯ મુજબના અનુમાન લાગુ કરી શકાય છે. નામદાર મદ્રાસ હાઈકોર્ટ પી.એચ.એ. થોમથરન વિરુધ્ધ દાલમીંયા સિમેન્ટ લી., ૨૦૦૫ (૧) ડી.સી.આર. પાન નં.૮૫ ના ચુકાદામાં પ્રસ્થાપિત કરેલ છે કે, ચેકમાં બોડી રાઈટીંગ ચેક લખનારે જ લખવાના છે તેવી કાયદામાં કોઈ જોગવાઈ નથી પરંતુ ધારણ કરનારના ચેકમાં સહી જ મહત્વની છે. નામદાર કેરાલા હાઈકોર્ટ લીલી પાડુટી વિરુધ્ધ લૌરેન્સ, ૨૦૦૩ (૨) ડી.સી.આર. પાન નં. ૬૧૦ ના ચુકાદામાં પ્રસ્થાપિત કરેલ છે કે જો ચેક લખનારે સહી કરી કોરો ચેક આપેલ હોય તો નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટની કલમ-૨૦ મુજબ ચેક ધારણ કરનારે ચેકમાં વિગત ભરવાની સત્તા આપેલ છે તેમ કહી શકાય.

(૧૦) સૌપ્રથમ કેસનું રકેર્ડ ધ્યાને લેતાં, આ કામે ફરિયાદી ધ્વારા આંક-૦૮ થી અસલ ચેક રજુ કરેલ છે જે ધ્યાને લેતાં જેમાં શ્રી મહાકાલી કૃપાના પ્રોપરાયટર તરીકે આ કામના આરોપી ''જયશ્રીબેન રામસિંગ ચૌહાણ'' ની સહી હોવાનું જણાઈ આવે છે. આરોપીએ એવો પણ બચાવ લીધેલ નથી કે, તેઓ શ્રી મહાકાળી કૃપાના પ્રોપરાયટર નથી. સદર વાદગ્રસ્ત ચેક આરોપીના બેંક ખાતાનો ન હોય તેવો પણ કોઈ બચાવ આરોપીપક્ષે લેવામાં આવેલ નથી. સદર આંક-૦૮ થી રજુ વાદગ્રસ્ત ચેક ફરિયાદી કંપનીની તરફેણમાં લખવામાં આવેલ છે. વધુમાં આ કામે આંક-૦૫ થી રજુ થયેલ ઓથોરાઈઝ લેટર વંચાણે લેતાં ફરિયાદી સંસ્થાએ ફરિયાદી કંપની તરફથી ફ.સા.નં.૧ નાઓને ફરિયાદ દાખલ કરવા સત્તા આપેલ હોવાનું જણાય છે. ફ.સા.નં.૧ નાઓએ તેમના પુરાવાની સરતપાસમાં વાદગ્રસ્ત ચેકમાં આરોપીની સહી હોવા બાબતે તથા અન્ય દસ્તાવેજો પરત્વે જે કથન કરેલ છે તેનું ખંડન આરોપીપક્ષે કરવામાં આવેલ નથી. વધુમાં આ કામના આરોપીએ અત્રેની કોર્ટ સમક્ષ હાજર રહીને ચેકમાં તેઓની સહી નથી કે તેઓએ ચેકમાં સહી કરેલ નથી તેવો પણ કોઈ

બચાવ લીધેલ નથી.

(૧૦.૧) આમ, ફરિયાદી ધ્વારા ચેક એકઝીકયુશન બાબતનો સમગ્ર પુરાવો જોવામાં આવે તો આરોપી એવી કોઇ જ હકીકત રેકર્ડ ઉપર લાવી શકેલ નથી કે વાદગ્રસ્ત ચેક તેઓનો નથી તેમજ સદર ચેકમાં તેઓની સહી નથી એટલે કે, ફરિયાદીનો પુરાવો વંચાણે લેવામાં આવે તો વાદગ્રસ્ત ચેકનું આરોપી ધ્વારા એકઝીકયુશન પુરવાર થાય છે. આ ઉપરાંત, એ હકીકત પણ સ્વીકૃત બને છે કે, વાદગ્રસ્ત ચેક આરોપીએ જ ફરિયાદીને આપેલ છે. જેથી, ફરિયાદીએ વાદગ્રસ્ત ચેક પુરવાર કરેલ છે. જેથી અધિનિયમની કલમ–૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૯ હેઠળના અનુમાન ફરિયાદીની તરફેણમાં કરવાનું રહે છે.

(૧૦.૨) ફરિયાદીપક્ષ ધ્વારા ચેકનું એકઝીકયુશન પુરવાર થતું હોય, ફરિયાદીની તરફેણમાં કાયદામાં પ્રસ્થાપિત સિધ્ધાંત મુજબ અધિનિયમની કલમો–૧૧૮ અને ૧૩૯ ના અનુમાનો ઉપસ્થિત થશે. ટુંકમાં કહીએ તો, અત્રેની અદાલતે ફરિયાદીની તરફેણમાં એવું અનુમાન કરવાનું રહે કે આરોપીએ ફરિયાદીનું કાયદેસરનું લેણું ચૂકવવા વાદગ્રસ્ત ચેક આપેલ છે.

(૧૧) આ કામે મુલ્યાંકન કરતાં પહેલાં સૌપ્રથમ કેસનું રેકર્ડ ધ્યાને લેવામા આવે તો, આરોપી જયશ્રીબેન રામસીંગ ચૌહાણ તે શ્રી મહાકાલી કૃપાના માલિકનાઓની પ્લી તા.૨૭/૦૨/૨૦૨૩ ના રોજ નોંધવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ આરોપી સતત ગેરહાજર રહેતાં ફરિયાદપક્ષે આરોપી સામે વોરંટ ઇસ્યુ કરવાની અરજીઓ રજુ થયેલ છે, જે અત્રેની અદાલત ધ્વારા મંજુર કરવામાં આવેલ છે.તા.૧૫/૦૩/૨૦૨૩ નાં રોજ આરોપી ધ્વારા કોર્ટ સમક્ષ જામીન રજુ કરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ પણ આરોપી કોર્ટમાં સતત ગેરહાજર રહેલ છે જેથી ફરિયાદી ધ્વારા તા.૨૯/૧૧/૨૦૨૩ ના રોજ ઉલટતપાસનો હકક બંધ કરવાની અરજી રજુ કરેલ છે, જે મારા અગાઉના વિ. ન્યાયધીશ્રી ધ્વારા સાંભળવા માટે મુલતવી રાખવમાં આવેલ છે, અને ત્યારબાદ પણ આરોપીને પુરતી તક આપવામાં આવેલ છે તેમ છતાં પણ આગળની કાર્યવાહી થતી ન હોય તા.૦૫/૦૬/૨૦૨૪ ના રોજ ફરિયાદીની ઉપરોકત અરજી લગત અત્રેની અદાલત ધ્વારા વિગતવાર હુકમ કરી, આરોપીનો ઉલટતપાસનો હકક

બંધ કરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ આરોપી પોતાના વિશેષ નિવેદન નોંધવાના સમયે પણ ગેરહાજર રહેલ છે જેથી ફરિયાદી તરફે આંક–૧૫ થી તા.૧૪/૧૧/૨૦૨૪ ના રોજ આરોપીનો વિશેષ નિવેદનનો હકક બંધ કરવાની અરજી રજુ થયેલ છે જે અત્રેની અદાલત ધ્વારા સાંભળવા માટે મુલતવી રાખવામાં આવેલ છે, અને ત્યારપછીની મુદતે એટલે કે, તા.૨૪/૧૨/૨૦૨૪ ના રોજ અત્રેની અદાલત ધ્વારા આરોપીનો વિશેષ નિવેદનનો હકક બંધ કરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ ફરિયાદી ધ્વારા મૌખિક દલીલો થયેલ છે અને આરોપી તરફે કોઈ દલીલ રજુ ન થતાં ફરિયાદપક્ષે તા.૦૫/૦૨/૨૦૨૫ ના રોજ આરોપીનો દલીલોનો હકક બંધ કરવાની અરજી રજુ થતાં, જે અત્રેની અદાલત ધ્વારા સાંભળવા માટે મુલતવી રાખવામાં આવેલ છે, અને ત્યારપછીની મુદતે એટલે કે, તા.૨૭/૦૩/૨૦૨૫ ના રોજ અત્રેની અદાલત ધ્વારા આરોપીનો દલીલ રજુ કરવાનો હકક બંધ કરવામાં આવેલ છે.

(૧૧.૧) આ કામે ફરિયાદ હકીકત વંચાણે લેવામાં આવે તો, તહોમતદારે આ કામની ફરિયાદી કંપની પાસેથી આંક–૦૭ થી રજુ થયેલ લોન એગ્રીમેન્ટ મુજબ લોન મેળવેલ અને તે લોનની ચુકવણી બદલ આ કામના તહોમતદારે ફરિયાદીને વાદગ્રસ્ત ચેક આપેલ હોવાનું જણાઈ આવે છે અને જે રકમની ચૂકવણી પેટે આરોપીએ ફરિયાદીને આંક–૦૮ વાળો ચેક ફરિયાદીને સહી કરીને આપેલ હોવાનું ન માનવાને કોઈ કારણ નથી. આંક–૦૭ થી રજુ થયેલ લોન એગ્રીમેન્ટની નકલ વંચાણે લેતાં તથા આંક–૧૩ થી રજુ થયેલ આરોપીનું લેઝર એકાઉન્ટ વંચાણે લેતાં વાદગ્રસ્ત કામમાં દર્શાવેલ અનુસારની રકમ ફરિયાદી કંપનીને આરોપી પાસે લેણી હોવાનું જણાય છે. આરોપીએ ફરિયાદી કંપનીને વાદગ્રસ્ત ચેક અનુસારની લેણી રકમ ચુકવી આપેલ કે ફરિયાદી કંપનીએ લોન એગ્રીમેન્ટની વિગતોનો ભંગ કરેલ હોય તેવી કોઈ હકીકત આરોપીપક્ષ રેકર્ડ પર લાવી શકેલ નથી. વધુમાં આ તકરારી ચેક આરોપીનો નથી કે તેમાં આરોપીની સહી નથી તેવો આરોપીનો કોઈ બચાવ રેકર્ડ ઉપર આવેલ નથી કે પુરવાર કરેલ નથી. આ ચેકમાં સહી આરોપીની નથી તેવો આરોપીનો કોઈ બચાવ નથી કે આ સહી બનાવટી છે, ખોટી છે તે અંગે કોઈ કાર્યવાહી રેકર્ડ ઉપર આરોપીપક્ષે કરાવી હસ્તાક્ષર નિષ્ણાંતનો અભિપ્રાય મંગાવેલ

હોય તેવું પણ રેકર્ડ ઉપરથી જણાઈ આવતુ નથી.

(૧૧.૨) વધુમાં આ કામે આરોપીએ આંક–૦૮ વાળા તકરારી ચેકની રકમ અગાઉ ફરિયાદીને ચુકવી આપેલ હોય તેવું કોઈ લખાણ કે પહોંચ પણ રેકર્ડ ઉપર રજુ કરી પોતાનો બચાવ સાબિત કરી શકેલ નથી. આરોપીએ ફરિયાદપક્ષે રજુ પુરાવામાં ખંડનાત્મક પુરાવો રજુ કરવાનો હોય છે, પરંતુ તકરારી ચેક સંબંધે આરોપી કોઈ ખંડનાત્મક પુરાવો રજુ કરી શકેલ નથી. વધુમાં જો તકરારી ચેક ડરાવી, ધમકાવી આરોપી પાસે લખાવી લેવામાં આવેલ હોય તો તે પુરવાર કરવા માટે તેઓએ ફરિયાદી વિરૂઘ્ધ કોઈ પોલીસ કાર્યવાહી કે કાનૂની કાર્યવાહી કરેલ હોય તે લગત પણ કોઈ પુરાવો બચાવના સમથર્નમાં રજુ કરી પુરવાર કરી શકેલ નથી. વધુમાં જયારે તકરારી ચેકમાં આરોપીની સહી છે અને તેવુ પુરવાર કરવામાં ફરિયાદપક્ષ સફળ રહેલ છે તેથી એકટની કલમ ૧૧૮ અને ૧૩૯ ના અનુમાનોનું ખંડન કરવાની જવાબદારી આરોપીના શીરે રહે છે, પરંતુ આરોપીએ કોઇ ખંડનાત્મક પુરાવો રજુ કરી ફરિયાદપક્ષના કેસમાં શંકા ઉભી કરી શકેલ નથી તેવુ રેકર્ડ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાઈ આવતુ હોય, આ કામે ફરિયાદપક્ષ તેમનો કેસ નિ:શંકપણે સાબિત કરી શકેલ હોવાનું માનવાને કારણ રહે છે. આ કામે આરોપીને પૂરતી અને વ્યાજબી તક આપવા છતાં ફરિયાદીની ઉલટ તપાસ કરી પોતાનો બચાવ રેકર્ડ ઉપર લાવી શકેલ નથી. જેથી આ તબકકે નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટનો ***મનોજ વાસુદેવ સોમપુરા વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાતનો R/SCR.A/6721/2023*** માં પ્રસ્થાપિત થયેલ સિઘ્ઘાંત ઘ્યાને લેતાં નામ ગુજ. હાઈકોર્ટ ઘ્વારા પેરા નં.૧૪ માં નીચે મુજબ ઠરાવેલ છે.

"Para no. 14. Considering the facts and circumstances of the case, this Court is of the opinion that the trial Court was completely justified in passing the impugned judgment and order. The decision to not conduct cross-examination of the complainant in spite of repeated opportunities and to not remain present on the next date of trial when his Further Statement u/s. 313 of Cr.P.C. recorded on the earlier date was to be exhibited was a deliberate, intentional and conscious decision on the part of the petitioner. It was not that the petitioner was not aware about the

stage of trial proceedings. However, deliberately, the petitioner had chosen to remain absent from the trial proceedings from the date his Further Statement u/s. 313 of Cr.P.C. was recorded but before it could be exhibited."

આમ, ઉપરોકત ચુકાદામાં પ્રસ્થાપિત થયેલ સિધ્ધાંત સાથે પ્રસ્તુત કેસનાં ચુકાદાની હકીકત ધ્યાને લેવામાં આવે તો, સદર કેસ વર્ષ–૨૦૧૯ માં દાખલ થયેલ છે. આરોપીએ આજદિન સુધી તકરારી ચેક સંદર્ભે કોઇ રકમ ચુકવેલ હોય તેવો પુરાવો પુરતી તક આપેલ હોવા છતાં રજુ નથી જેથી અત્રે એ બાબત સ્પષ્ટ છે કે, ફરિયાદીએ વર્ષ–૨૦૧૯ થી આરોપી સામે તેઓનું કાયદેસરનું લેણું મેળવવા અરજ કરેલ છે. વધુમાં ઉપરોકત ચુકાદામાં જણાવ્યા અનુસાર આરોપી જાણીજોઇને કોર્ટમાં ફરિયાદીની ઉલટતપાસ માટે અને પોતાના વિશેષ નિવેદન નોંધવા સારું ગેરહાજર રહેલ છે. જેથી, ફરિયાદપક્ષના મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવાની વિરુધ્ધની હકીકતો આરોપીપક્ષ રેકર્ડ ઉપર લાવી કોઈ ખંડનાત્મક પુરાવો રેકર્ડ ઉપર લાવી શકેલ નથી અને પ્રસ્તુત કેસ બાબતે આરોપી માહિતગાર હોવાનું જણાઇ આવે છે તેમ છતાં પણ આરોપી ધ્વારા અત્રેની અદાલત સમક્ષ હાજર રહીને પ્રસ્તુત કેસને પડકારેલ નથી, જેથી ફરિયાદપક્ષ પોતાનો કેસ નિ:શંકપણે પુરવાર કરી શકેલ હોવાનું અત્રેની અદાલતનું માનવું છે.

(૧૨) હવે, ઉપરોકત કલમ–૧૩૮ નો ગુન્હો પુરવાર કરવા માટે જરૂરી અન્ય તત્વો જેવા કે, – ચેક સમય મર્યાદામાં વટાવવા માટે જમા કરાવેલ છે કે નહીં, ચેક રીટર્ન થયા બાદ ફરિયાદીએ આરોપીને કાયદાકીય નોટીસ નિયત સમય મર્યાદામાં આપેલ છે કે નહીં અને આરોપીએ કાયદાકીય સમય મર્યાદામાં નાણાં નહી ભરતાં હાલની ફરિયાદ સમય મર્યાદામાં દાખલ કરેલ છે કે નહીં તે સંદર્ભે ફરિયાદપક્ષનો પુરાવો ધ્યાને લેવો જરૂરી છે. અત્રે એ નોંધવુ જરૂરી છે કે, આ બાબતે ફરિયાદીનો કેસ મહદંશે પડકારવામાં આવેલ નથી અને કેસમાં રજુ થયેલ પુરાવો જોવામાં આવે તો આ સંદર્ભે ફરિયાદીનો કેસ નિર્વિવાદિત છે.

(૧૩) આ કેસમાં વિવાદિત ચેકની તા.૨૦/૦૨/૨૦૧૯ ના રોજની છે. ફરિયાદીનુ એવું

કહેવું છે કે સદર ચેક નં.૨૯૬૬૪૩ રૂા.૭,૯૯,૯૪૧/– નો સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, મીઠાખળી શાખા, અમદાવાદ ખાતે જમા કરાવતાં ''ફંડસ ઈનસફીસીયન્ટ'' ના શેરા સાથે વગર સ્વીકાર્યે પરત આવેલ, જે પરત આવ્યાની જાણ ફરિયાદીને તા.૧૯/૦૩/૨૦૧૯ ના રોજ થયેલી. ફરિયાદીએ આ જ હકીકત તેમના સોગંદનામાના પુરાવામાં અને ફરિયાદમાં જણાવેલ તેમજ વાદગ્રસ્ત ચેક આંક–૦૮ થી રજુ કરેલ છે અને જે હકીકતમાં બચાવપક્ષ ધ્વારા કોઈપણ જાતનું ખંડન કરવામાં આવેલ નથી. આમ, આ સંદર્ભે સમગ્ર પુરાવો જોવામાં આવે તો ચેક તા.૨૦/૦૨/૨૦૧૯ ના રોજનો છે અને જે તા.૧૯/૦૩/૨૦૧૯ ના રોજ રીર્ટન થયેલ છે જે મેમો આ કામે આંક–૦૯ થી રજુ છે. જેથી, અધિનિયમની કલમ–૧૪૬ વંચાણે લેવામાં આવે તો સદર દસ્તાવેજ પુરાવામાં સીધો જ ગ્રાહય રાખવા બને છે અને સદર દસ્તાવેજની યથાર્થતા પણ આરોપી ધ્વારા પડકારવામાં આવેલ નથી. પરિણામે, આંક–૦૯ વાળો રીર્ટન મેમો નહિ માનવાને કોઈ કારણ જણાઈ આવતું નથી. ફરિયાદીએ એવું પણ જણાવેલ છે કે, ચેક રીર્ટનની જાણ થતાં તેઓએ તા.૨૬/૦૩/૨૦૧૯ ના રોજ આરોપીના સરનામે કાયદેસરની વિધ્વાન વકીલશ્રી મારફતે નોટીસ આપેલી અને જે આંક–૧૦ થી રજુ થયેલ છે અને નોટીસ મોકલ્યા બાબતની પાવતી પણ આ કામે આંક–૧૧ થી કોર્ટના રેકર્ડમાં રજૂ કરેલ છે અને નોટીસ બજી ગયા અંગેનો ટ્રેકીંગ રીપોર્ટ આંક–૧૨ થી રજુ કરેલ છે અને આ દસ્તાવેજોને આરોપી ધ્વારા ઉલટતપાસમાં પડકારવામાં આવેલ નથી. જેથી, આ તમામ દસ્તાવેજો નહિ માનવાને કોઈ કારણ જણાઈ આવતું નથી અને આ તમામ દસ્તાવેજો વંચાણે લેવામાં આવે તો ફરિયાદીના કેસને સંપૂર્ણપણે સમર્થન પ્રાપ્ત થાય છે.

(૧૪) વધુમાં, આ કામે નોટીસ મળી ગયા બાદ આરોપીએ નાણાં ચૂકવી આપેલ છે તેવો ફરિયાદીનો કેસ નથી અને આરોપી પણ નાણાં ચૂકવી આપેલ હોય તેવું કોઈ કથન રેકર્ડ પર લાવેલ નથી. આમ, ઉપરોકત તારણો ધ્યાને લેતાં ફરિયાદીએ વિવાદીત ચેક તેમના નિયત ખાતામાં સમય મર્યાદામાં જમાં કરાવેલ હતો અને તે અંગે ફરિયાદીએ નોટીસ પણ ચેક રીર્ટન થયાના દિન–૩૦ માં આપેલ છે અને જે આરોપીના સરનામે બજી ગયેલ છે. આ નોટીસ

બજી ગયાના દિન–૧૫ સુધી આરોપીએ નાણાં નહીં ચૂકવતાં, ફરિયાદી હાલની ફરિયાદ તા.૧૮/૦૪/૨૦૧૯ ના રોજ દાખલ કરેલ છે, જે પણ નિયત સમયમર્યાદામાં દાખલ થયેલ છે. આમ, ફરિયાદીએ તમામ કાર્યવાહી સમયમર્યાદામાં કરેલ છે તે પુરવાર થાય છે.

(૧૫) આમ, ઉપરોકત હકીકતો, પુરાવાની સમગ્ર ચર્ચા, તારણો તેમજ અધિનિયમની કલમ–૧૩૮ ની જોગવાઈઓ ધ્યાને લેતાં, અત્રેની અદાલતનું સ્પષ્ટપણે એવું માનવું છે કે, આરોપી વિરૂઘ્ધ કલમ–૧૩૮ ના ગુનાના તમામ તત્વો પુરવાર થાય છે.

(૧૬) આ તબકકે નામ.ગુજરાત હાઈકોર્ટનાં ***Sharad Jethalal Savla v. State of Gujarat 2017(3) GLH 146*** ના ચુકાદાનો પેરા નં.–૨૫ ધ્યાને લેવો જરૂરી છે.

> *25. However, the judgment that the learned Magistrate may pronounce in the absence of the accused by itself will not vitiate the judgment. Sub-section (7) of Section 353 of the Cr.P.C. clearly lays down that no judgment delivered by any criminal court shall be deemed to be invalid by reason only of the absence of any party.*
>
> ઉપરોકત કાયદાકીય પરિસ્થિતિને ધ્યાને લેતાં, અદાલત કોઈપણ પક્ષકારની ગેરહાજરીમાં જજમેન્ટ/ચુકાદો જાહેર કરી શકે છે. ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ–૩૫૩ થી અદાલતને આ સત્તા પ્રાપ્ત થાય છે. હાલનો કેસ મુલતવી રાખવા માટે રેકર્ડ ઉપર કોઈ વાજબી કારણ ઉપલબ્ધ નથી.

(૧૭) હાલનો કેસ ફરિયાદપક્ષે નિ:શંકપણે પુરવાર કરેલ છે. હાલનો કેસ જુનો છે. આજરોજ આરોપી ગેરહાજર હોય, જેથી આરોપી તરફે કોઈ રજુઆત નથી. આરોપીની ગેરહાજરીમાં ચૂકાદો જાહેર કરવાથી ન્યાયનો હેતુ સરે તેમ હોવાનું અત્રેની અદાલતનું સ્પષ્ટપણે માનવું છે. ધી નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ –૧૩૮ મુજબ ગુનો

પુરવાર થયેલ હોય બે વર્ષ સુધીની કેદ અથવા દંડ અથવા બંનેનો પ્રબંધ કરવામાં આવેલ છે. ચેક વટાઉ અંગેના અધિનિયમ એ બેંકીંગ ક્ષેત્રમાં વિશ્વાસ કરવાના ઉદ્દેશથી ઘડવામાં આવેલ છે. પક્ષકારો વચ્ચે થયેલ આર્થિક વ્યવહાર વિશ્વાસ આશ્રિત છે અને તેથી જો ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ લખી આપનાર વ્યકિત તેનો ભંગ કરી ઉલ્લંઘન કરે તો તે બદલ યોગ્ય શિક્ષા કરવાનો એન.આઈ.એકટનો ઉદ્દેશ છે. આરોપી ધ્વારા વિશ્વાસ આશ્રિત આર્થિક વ્યવહારની જવાબદારીનું પાલન કરેલ નથી. કેસનો પ્રકાર તથા સંજોગો ધ્યાને લેતા બે વર્ષ સુધીની શિક્ષા વધુ પડતી આકરી ગણાશે અને જો સામાન્ય નોમીનલ કેદની શિક્ષા કરવામાં આવે તો તેને કારણે કાર્યવાહી નિરર્થક સમાન બની જાય તેમ છે અને આર્થિક ગુના કરનાર વ્યકિતઓને પ્રોત્સાહન મળશે. આરોપીને દોષિત ઠરાવવામાં આવેલ હોય તે સંજોગો અનુસાર આરોપીને યોગ્ય સજા કરવી હું ન્યાયોચિત માનું છું. કેસના સંજોગો લક્ષે લેતાં તથા હકીકત લક્ષે લેતાં અને હાલના કેસમાં આરોપી સ્ત્રી હોય, આરોપીને ૬ માસ (છ માસ) ની સાદી કેદની સજા કરવી ન્યાયોચીત જણાય છે. ચેકની રકમ રૂા.૭,૯૯,૯૪૧/– (અંકે રૂપિયા સાત લાખ નવ્વાણું હજાર નવસો એકતાલીસ) હોય ફોજદારી કાર્યવાહી ધારાની કલમ–૩૫૭(૩) અન્વયે આરોપી પાસેથી ફરિયાદીને વળતર તરીકે સદર રકમ ચુકવી આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે તો ન્યાયનો હેતુ સિધ્ધ થશે તેવું નમ્રપણે માનવું છે. આર. મોહન વિ. એમ. વિજયાકુમારના કેસ ચુકાદો કે જે ૨૦૧૩(૩) જી.એલ.આર. પાના નં.૨૨૨ પર પ્રસિધ્ધ થયેલ છે જે કેસ ચુકાદામાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવેલ છે કે, ફરિયાદીને ચેકની રકમનું વળતર આપવાના હુકમના અનાદાર બદલ ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ–૩૫૭(૩) હેઠળ સજા થઈ શકે છે. ૨૦૧૦(૩) ક્રાઈમ્સ ૧૫ (એમ.સી.) ના કેસ ચુકાદામાં પણ સદર સિધ્ધાંત પ્રતિપાદિત થયેલ છે. આમ, જો આરોપી ફરિયાદીને ક્રિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ–૩૫૭(૩) હેઠળ ચેકની રકમ રૂા.૭,૯૯,૯૪૧/– (અંકે રૂપિયા સાત લાખ નવ્વાણું હજાર નવસો એકતાલીસ) ની વળતરની રકમ ચુકવવામાં નિષ્ફળ જાય તો આરોપીને વધારાની ત્રણ માસની સાદી કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવો ન્યાયોચિત જણાય છે. આમ, ઉપરોકત ચર્ચા કરી તે તમામ કારણોસર **મુદ્દા નં.૧, મુદ્દા નં.૨** પરત્વે "**હકારમાં**" નિર્ણય આપી **મુદ્દા નં.૩**

પરત્વે નીચે મુજબનો **આખરી હુકમ** ફરમાવુ છું.

-: <u>આખરી હુકમ</u> :-

(૧) આ કામના આરોપી : **જયશ્રીબેન રામસીંગ ચૌહાણ તે શ્રી મહાકાલી કૃપાના માલિક,** રહે.૧–૧૬૯–૧૭૨, નવજીવન રો–હાઉસ, પોસ્ટ ઓફિસ સામે, વિઠૃલનગર ટેકરો, જશોદાનગર, અમદાવાદ–૩૮૦૦૫૦ નાઓને ફોજદારી કાર્યવાહી ધારા ૧૯૭૩ ની કલમ–૨૫૫(૨) અન્વયે ધી નેગોશીએબલ ઈન્સટુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ ના ગુનામાં દોષિત ઠરાવીને ૬ માસ (છ માસ) ની સાદી કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૨) ફોજદારી કાર્યવાહી ધારા, ૧૯૭૩ ની કલમ–૩૫૭(૩) અન્વયે આરોપીએ ફરિયાદીને વળતર પેટે કુલ રૂા.૭,૯૯,૯૪૧/– (અંકે રૂપિયા સાત લાખ નવ્વાણું હજાર નવસો એકતાલીસ) ચુકવી આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે. જો આરોપીઓ વળતરની રકમ ન ચુકવી આપે તો આ કામના આરોપીને વધુ ત્રણ (૩) માસની સાદી કેદની સજા ભોગવવાની રહેશે.

(૩) આરોપી જેટલો સમય જયુડીશીયલ કસ્ટડીમાં અટકાયતમાં રહેલ હોય તેટલી સજા સી.આર.પી.સી કલમ–૪૨૮ મુજબ મજરે આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૪) ફોજદારી કાર્યવાહી ધારાની કલમ–૪૧૮(૨) વંચાણે લેતાં આરોપી સામે સજા વોરંટ કાઢી, તેનો બજવણી સારું નિયમાનુસાર કાર્યવાહી કરવી તથા વોરંટની અમલવારી સારું સંબંધિત પોલીસ સ્ટેશને મોકલી આપવું.

(૫) આરોપી વિરૂઘ્ધ સજા વોરંટ કાઢી, તેનો અમલ કરવા જેલરશ્રી સાબરમતી જેલ, અમદાવાદને સજાની અમલવારી સારું મોકલી આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૬) આ ચુકાદાની એક નકલ ફોજદારી કાર્યરીતી સંહિતાની કલમ–૩૬૩ અન્વયે આરોપી હાજર થયેથી વિના મુલ્યે આપવા હુકમ કરવામાં આવે છે.

આ હુકમ આજરોજ તા.ઃ ૦૪ થી, માહે : એપ્રિલ, સને–૨૦૨૫ ના રોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી સંભળાવી જાહેર કર્યો.

તા.૦૪/૦૪/૨૦૨૫ (ભદ્રેશ હસમુખલાલ ગાંધી)

સ્થળ : અમદાવાદ ૧૪ માં એડી.ચીફ જ્યુડીશ્યલ મેજીસ્ટ્રેટ, અમદાવાદ (શહેર)

જજ કોડ : જી.જે.૦૦૯૫૭

કોર્ટ નંબર ૨૭